

Antoni Comín

La globalització de la justícia social: cap a la comunitat democràtica global

Professor de Ciències Socials a ESADE, membre de Cristianisme i Justícia i de la Fundació Alfons Comín

Introducció

Des de quina ètica pensem el món?

Recordem, per començar, que hi ha 3.000 milions de persones al món que tenen menys de dos dòlars diaris per viure (360 ptes., aproximadament), i que les desigualtats entre els països rics i els països pobres en les darreres dècades, malgrat que hi ha alguns països pobres que han reduït de forma massiva la pobresa, no han deixat d'incrementar-se. Si l'any 60 la diferència entre el 20% més pobre i el 20% més ric del planeta era de 30 a 1, ara és de 60 a 1. En els últims 30 anys hem retrocedit molt, des del punt de vista de la justícia, en les relacions econòmiques internacionals.

Actualment, els debats ideològics entre la dreta i l'esquerra són entre els defensors de la globalització i els seus crítics. Entre els economistes, el debat es produeix entre, per un cantó, els liberals, i, per l'altre, els defensors d'una perspectiva: o bé socialdemòcrata, o bé reformista radical, o bé directament anticapitalista. Escoltant aquests debats, un arriba sovint a la conclusió que sota debats suposadament ideològics o econòmics s'hi amaga un debat exclusivament ètic. Un debat que en el fons gira al voltant d'aquesta qüestió: fins a quin punt són culpables del que està passant els detentors del poder econòmic occidental? Fins a quin punt són responsables de les desigualtats Nord-Sud?

Els qui ens mirem les coses des d'una perspectiva crítica, indubtablement considerem que Occident és responsable de les desigualtats, com a

mínim per un motiu històric: des de fa 500 anys, amb la colonització, va començar a organitzar les relacions econòmiques i polítiques internacionals d'una determinada forma que és a la base de les desigualtats actuals. D'alguna manera, la globalització va començar amb el descobriment d'Amèrica. La primera expansió internacional d'un capitalisme incipient —l'anomenat capitalisme comercial— va començar aleshores. Aleshores va començar el comerç desigual, la submissió de països de la perifèria als interessos dels països europeus —i després, de la resta de països occidentals— i fins i tot, en molts casos, l'esclavatge massiu.

La unificació del món la va començar el capitalisme des dels seus incis. El capitalisme, diguem-ne, té una tendència natural a la globalització. I la globalització, en aquest sentit, és la responsable directa de les desigualtats creixents. Tanmateix, imaginem que els neoliberals ens guanyen la batalla dialèctica i, suposem, tot i que és molt suposar, que demostressin que els poders econòmics occidentals no tenen cap responsabilitat en la pobresa actual al món. Imaginem un cas així. Crec que en aquest cas la nostra resposta hauria de ser: i què?

A què em refereixo? L'ètica des de la qual crec que hem d'afrontar el problema —i que estic segur que un grup com Ètica i Societat deu compartir— és l'ètica del bon samarità. Quan el samarità es va trobar amb un ferit, amb algú que necessitava ajuda, a la cuneta, al camí, no es va aturar a preguntar-se si aquell senyor estava ferit per culpa seva o no, si ell n'era el responsable. Allà hi havia algú ferit i calia ajudar-lo. I prou.

Què vull dir amb això? Vull dir que la legitimitat ètica de tot el que explicarem a continuació no exigeix ni tan sols la constatació que som nosaltres els occidentals els qui més responsabilitat tenim en l'actual situació de desigualtat creixent i de pobresa massiva que caracteritza el món actual; tot i que, personalment, comparteixo aquesta constatació. Occident és qui més poder ha tingut en l'economia mundial des de fa segles, i seva n'és la responsabilitat de com estan les coses. La legitimitat ètica del que proposarem és simplement l'ètica samaritàna de la solidaritat elemental. Ens trobem davant una situació en la qual encara que no tinguéssim cap mena de responsabilitat hauríem d'actuar.

Per què «una comunitat democràtica global»?

Abans d'entrar pròpiament en matèria, cal fer un altre previ. El títol de la xerrada diu: «Cap a una comunitat democràtica global». Per què hi posem títol? Aquest títol vol resumir una idea molt senzilla, que molts ja sabem, per bé que no és sobrer repetir. Però anem a pams.

El capitalisme és un mecanisme econòmic que té alguns aspectes horrorosos, perquè està basat en uns mercats que no són gens democràtics. El capitalisme està compost per diversos mercats en cadascun dels quals sempre mana el més fort. En els mercats financers manen els inversors i els propietaris de capital: davant els propietaris del capital, els empresaris hi tenen les de perdre. Els empresaris, al seu torn, manen en el mercat de treball, on els perdedors són els treballadors i els qui busquen feina. En el mercat de béns i serveis, el mercat de productes, mana l'oferta, és a dir, els productors, per sobre de la demanda: els consumidors, els quals —per més que els neoliberals s'omplin la boca parlant de la «sobirania del consumidor»— són manipulats molt sovint per la publicitat consumista omnipresent.

Fins i tot, dins els consumidors manen només aquells que tenen poder adquisitiu, i manen més els que més en tenen, ja que són els que determinen els gustos i prioritats assumides com estàndards, com estil de vida dominant en una societat, i per tant, gaudeixen d'un immens poder cultural: determinen els valors i els gustos generals de la societat. Aquells que no tenen diners, per al capitalisme, no existeixen, no hi tenen res a dir. No interessen el més mínim el capitalisme actual, el qual és un sistema que sens dubte genera una prosperitat fins ara mai no igualada. Tanmateix, la crea a base de no ser democràtic i, per tant, de deixar molta gent fora del sistema.

El capitalisme es basa en el dret de propietat —que és desigual— i no en el dret de ciutadania —que és igualitari—, el qual és la base de la democràcia i de la justícia. Si al llarg del segle xx el capitalisme ha resultat suportable a l'Europa occidental ha estat perquè es va aconseguir imposar la intervenció d'un agent social mediador: l'Estat. L'Estat social o Estat del benestar, fruit de la democràcia política, regulava, controlava, arreglava i corregia aquest capitalisme que, per sí sol, resulta insuportable perquè genera prosperitat a base de repartir malament, o pitjor encara: la genera a condició de repartir malament.

Amb la globalització el que ha succeït és que l'equilibri propi de l'Estat del benestar, aquest pacte entre mercat capitalista i Estat democràtic redistributiu, s'ha trencat. Aquest equilibri només funcionava quan les dimensions del mercat i de l'Estat eren equivalents. Hi havia un mercat alemany, un mercat francès, un mercat italià, etc. i, de la mateixa manera, hi havia un Estat alemany, un Estat francès, un Estat italià, etc. que tenia capacitat per regular les transaccions de l'economia capitalista perquè es produïen fonamentalment dins del seu territori nacional.

Ara, amb la globalització, aquesta capacitat de correcció democràtica del capitalisme, o s'ha fet impossible o s'ha fet molt difícil. Per què? La globalització és la unificació progressiva dels diferents mercats que fins ara eren nacionals en un únic mercat capitalista mundial. Els espais econòmics on operen les empreses, els proveïdors de factors productius, els capitalistes, els treballadors, etc. cada vegada són menys espais nacionals i cada vegada són més un únic espai global. Ens trobem, doncs, que s'ha trencat l'equilibri entre l'economia i la política, entre Estat democràtic i capitalisme. Els Estats segueixen essent de dimensió nacional i per tant ja no tenen capacitat —fiscal, laboral, financera— per fer aquella tasca reguladora de control i equilibri que limitava la dinàmica disgregadora del capitalisme.

Davant aquesta realitat, què cal pensar? Cal pensar en la necessitat d'anar construint unes estructures polítiques globals, democràtiques, que tinguin capacitat per fer, adaptades a la nova situació, allò que els Estats del benestar han anat fent durant la segona meitat del segle xx a Europa, és a dir, la regulació democràtica del capitalisme. Per això parlem de «comunitat democràtica global». Davant la globalització del capitalisme cal anar cap a la construcció d'una comunitat democràtica global que tingui el poder legítim en la societat mundial.

La globalització neoliberal

Quins factors han donat lloc a la globalització?

Com ha estat possible aquest procés d'unificació progressiva dels diferents mercats nacionals en un únic mercat capitalista global? De fet, aquest procés ja va començar després de la Segona Guerra Mundial pel que fa als aspectes comercials i arran de la crisi del sistema monetari internacional (la crisi del sistema

de Bretton Woods), als anys setanta, pel que fa als aspectes financers. Per tant, el procés no ha començat fa poc, sinó ja fa dècades.

Tanmateix, aquesta globalització s'ha accelerat darrerament. De fet, no hem començat a parlar de globalització fins a partir de l'inici de la dècada dels anys noranta. Hi ha tres factors, que han començat a tenir pes real des de fa deu anys —per posar una data—, que expliquen perquè la globalització ha arribat al grau d'intensitat que observem actualment. Aquests tres factors han estat:

- a. La revolució tecnològica (les noves tecnologies de la comunicació i la informació), que propicia una nova manera de produir i d'organitzar les estructures empresarials i que ha posat els sistemes de comunicació i transport com a base del nou sistema econòmic (Internet, PC, fax, biotecnologia, etc.).
- b. L'hegemonia de la perspectiva neoliberal. Els neoliberals són uns senyors convençuts que la millor manera de aconseguir el bé comú és el mercat lliure i desregulat. Identifiquen bé comú amb el creixement del PIB sense més. Per tant, volen organitzar el món com un gran mercat i res més. (Si de cas, al costat de les grans empreses multinacionals que suposadament operen en aquest mercat mundial en situació de lliure competència —cosa que no sempre és així— i de les borses sense cap restricció, només cal que hi hagi l'OTAN que faci de policia d'aquest mercat mundial.) Així, creuen ells, la lliure competència internacional serà la salvació del món perquè generarà el màxim creixement econòmic i de la manera més ràpida possible.
- c. El tercer factor és un factor eminentment polític que a mi em sembla fonamental: la caiguda del mur de Berlín i la fi del bloc de l'Est. Es tracta d'un fet clau, i crec que és entenedor per a tots de quina manera la fi del bloc de l'Est té a veure amb l'expansió dels mercats capitalistes a nivell mundial. De fet, la paraula *globalització* és si fa no fa el nom que hem donat a la victòria del bloc occidental en la guerra freda. Quan els alemanys van absorbir l'Alemanya de l'Est, en comptes d'absorció, en van dir «unificació». Així, el capitalisme occidental, a la victòria a la guerra freda, en comptes de dir-ne «victòria» en diu «globalització». Així no vol dir que el final del bloc de l'Est no fos una bona notícia; jo, personalment, crec que és una bona notícia.

Tanmateix, això no treu que no hagi permès una mala notícia. Des de la fi de la guerra freda, l'any 1989, s'imposa sense cap oposició a tot el món: podríem arribar a parlar d'*imperialisme econòmic global*. Així, la paraula *globalització*, en veritat, és un eufemisme.

Les característiques de la globalització

Aquests tres factors són els que han posat les condicions perquè es produeixi un eixamplament de l'àmbit en el qual les empreses, els capitals i alguns treballadors duen a terme els seus intercanvis, és a dir: una integració dels mercats nacionals en un capitalisme global. El món com un gran mercat: això és la globalització, per ara.

Com s'especifica, això? Posarem tres característiques d'aquesta globalització capitalista sobre la taula:

- a. La primera és la *lliure circulació de capitals*. Gràcies al fet que els capitals, a través de les xarxes informàtiques i a la legislació vigent, poden circular d'una borsa a l'altra com els plagui, els mercats financers s'han unificat en una sola xarxa financera global. Totes les borses del món estan interconnectades: la borsa funciona les 24 hores del dia com una única borsa mundial. En aquesta xarxa global els capitals tenen llibertat absoluta, total, per anar on vulguin i en el moment que vulguin. Això és la lliure circulació dels capitals. Aquest és el mecanisme fonamental que hi ha darrera la globalització financera i, segurament, es tracta del tret més important de tots. La globalització és sobretot una globalització econòmica, i aquesta és sobre tot una globalització financera, si més no per ara. Castells diu que els mercats financers són el «sistema nerviós del sistema capitalista global». A l'hora de la veritat, aquest mercat financer és el que més acaba determinant les expectatives de desenvolupament econòmic i social dels països. Per tant, potser podríem dir que, de tots els mecanismes socials que organitzen la societat mundial, aquests n'és el de més pes. És un dels més determinants a l'hora d'explicar les desigualtats del Sud respecte del Nord. Els països pobres depenen absolutament dels capitals estrangers. Els mercats de capitals són la part de l'economia mundial que més determina la vida de la gent, o, dit d'una altra

manera, la que més podria ajudar a determinar positivament l'economia d'un país.

- b. Una altra és el *lliure comerç de béns i serveis*. Els intercanvis comercials van començar, després d'un tancament proteccionista de l'economia mundial durant la crisi dels anys trenta i la guerra mundial, ja des dels anys cinquanta. Des d'aleshores, el món ha anat avançant constantment en una direcció de lliure comerç, és a dir, d'eliminació de les barreres comercials entre països. Tanmateix, amb l'aparició, consolidació i auge de les multinacionals, aquest comerç mundial ha arribat a unes proporcions fins ara mai vistes. L'any 1995, el volum de comerç internacional arribava a prop d'un 15% del PIB mundial. A més, l'eliminació de barreres ha estat més en direcció del Sud cap al Nord (les han eliminat els països pobres) que no pas a la inversa. Els rics seguim posant obstacles a la importació dels productes dels països pobres. Estem, per tant, davant una globalització comercial asimètrica.

- c. Una tercera característica de la globalització actual són els *mitjans i mecanismes de comunicació globals*: la CNN n'és l'exemple tòpic. En relació amb això, l'important és adonar-se que poc a poc s'han anat creant unes pautes de consum homogènies a tot el món. És a dir, a través del consum s'està creant una cultura global. S'està produint, doncs, una globalització cultural. Però de quina cultura? De la cultura consumista derivada de la civilització capitalista occidental.

Un professor nord-americà, Benjamin Barber, parla de la «cultura McWorld» per definir el procés derivat de la globalització que comporta la imposició d'uns mateixos patrons de consum a nivell mundial entre tots aquells grups socials dels països que queden integrats en el mercat global com a beneficiaris del procés de globalització. Hi ha unes pautes que intenten determinar uns mateixos gustos, uns mateixos comportaments, una mateixa referents culturals. Aquesta unificació, però, no s'està donant com el fruit d'una interacció espontània entre grups culturals diferents, sinó que aquestes pautes comunes vénen estimulades des del centre del sistema: existeix avui una cultura cosmopolita que en realitat és només occidental —i bàsicament nord-americana— i que s'identifica per mitjà de determinades marques: Nike, Coca-Cola, McDonalds, etc.

Els nous mitjans de comunicació globals —una característica important de la globalització propiciada també per la revolució tecnològica—, dels quals la CNN és el símbol, són els màxims transmissors d'aquesta «cultura global». Els guanyadors de la globalització en gaudeixen i l'exhibeixen; entre els perdedors, una gran majoria també hi està determinada en la mesura que la cobeja i que percep com una frustració social el fet d'estar-ne exclosa. El cas extrem d'aquesta «dependència per exclusió» de la cultura McWorld és el dels nens del carrer de Rio de Janeiro, els quals maten els turistes no tant per quedar-se'n els diners com les sabates Nike.

Bé, com que no tenim tot el temps del món, no podem ser exhaustius. Hi ha molts altres elements importants que hauríem de tenir en compte a l'hora de descriure mínimament aquesta globalització neoliberal. Tanmateix, amb aquestes tres, que són segurament les més rellevants, ja en tenim prou.

Les conseqüències de la globalització

- a. Anem primer a veure les conseqüències de la lliure circulació de capitals. D'entrada, el 90% dels moviments que es fan cada dia en les borses mundials són moviments especulatius. És a dir, no tenen cap intenció de crear riquesa, sinó simplement d'acumular beneficis a base de jugar amb les variacions dels canvis entre les monedes i amb les diferències del tipus d'interès dels diferents països. Això és molt dolent perquè genera un grau d'inestabilitat molt gran en els mercats financers mundials. Aquesta inestabilitat potser no perjudica un país com Austràlia o Espanya, és a dir, no perjudica els països amb una economia sòlida. Tanmateix, perjudica moltíssim els països amb unes economies menys sòlides: els països emergents com ara Mèxic, el Brasil, Rússia, Indonèsia, Corea, Malàisia, Turquia, etc. Per exemple, si els inversors, per la raó que sigui, es fan expectatives negatives sobre un determinat país, els mercats financers (tan inestables) acaben per provocar que es compleixin les expectatives. Es produeix el que s'anomena *pànic autogenerat*. Si les expectatives sobre el mateix país haguessin estat bones, els inversors s'haurien comportat de tal

manera que les coses haurien anat bé. Si se'n fan expectatives dolentes, es comporten de tal manera que enfonsen la borsa del país en unes setmanes. I el país, efectivament, fa fallida. És a dir, es tracta d'un pronòstic, fins a cert punt arbitrari, que fan els inversors en relació amb un país que s'acaba autoconfirmant. Així, els mercats financers no han parat de tenir crisis molt greus des de fa com a mínim set o vuit anys. Quines són les conseqüències socials de tot això (que, de fet, és el que ens interessa)? A Mèxic, l'any 1994 Clinton va evitar un caos econòmic i social —ja que li interessava que el NAFTA (Tractat de Lliure Comerç amb el Canadà i Mèxic), que s'acabava d'aprovar, sortís bé— concedint un crèdit tou a l'Estat mexicà perquè pogués pagar els interessos del deute extern. Allà, doncs, no va passar res greu perquè des de fora els EUA els van «rescatar». Tanmateix, si mirem el cas d'Indonèsia després de la crisi del 1997, com que no hi va haver cap «EUA» que els rescatés, l'economia del país se'n va anar a l'aigua, l'atur es va triplicar i la pobresa es va més que doblar, segons dades de l'ONU. Això, en un país sense subsidi d'atur, vol dir que la qualitat de vida de la gent empitjora, les malalties augmenten i la mortalitat augmenta considerablement. L'OMS va calcular que, a conseqüència de la crisi financera de 1997, als països del Sud-est asiàtic l'esperança de vida es reduiria en un any o dos com a mínim. Curiosament, tan sols dos països, l'Índia i la Xina, es van estalviar ser arrossegats per la fuga de capitals. Es tracta, justament, dels dos països que no havien fet cas de les directrius de l'FMI i que no havien liberalitzat el seu mercat de capitals. (La qual cosa sembla demostrar que l'economia neoliberal no és precisament la panacea per als països pobres.)

b. Conseqüències del lliure comerç. Estem organitzant una nova divisió internacional del treball: els països del Nord se centren en les feines de més valor afegit; els països emergents en les feines de valor afegit mitjà, i els països pobres en les feines de baix valor afegit. És a dir, els països més pobres només poden oferir la seva mà d'obra, superabundant, a l'economia global. Però es tracta d'una mà d'obra sense formació, sense salut, amb poca capacitat per fer feines de valor afegit. Per tant, les feines de menys valor, que són les de salaris més baixos, toquen als

països pobres, amb la qual cosa segueixen sent pobres. És com un cercle viciós: com que són pobres, no poden fer feines de valor; com que no poden fer feines de valor no cobren salaris gaire alts; com que no cobren salaris gaire alts, segueixen sent pobres.

És a dir, el lliure comerç perpetua les diferències Nord-Sud i n'eixampla les desigualtats. Al mateix temps, és una via imprescindible per als països pobres per sortir de la misèria: el lliure comerç pot ser una bona via —fins i tot una via necessària— per fomentar el creixement econòmic dels països del Sud. Tanmateix, si no s'organitza d'una manera diferent de com l'hem organitzat fins ara augmentarà la distància entre països rics i països pobres.

Vegem més conseqüències d'aquest problema. Diem que l'únic que tenen per oferir els països pobres en aquest capitalisme global és la seva mà d'obra barata —perquè els recursos naturals que tenen, abundantíssims, en general ja fa temps que són a les mans de les empreses dels països rics. Aleshores, aquests països, que necessiten el capital estranger per generar llocs de treball, fan polítiques per atreure capital estranger. Polítiques que consisteixen a abaratir els costos de mà d'obra a base de negar drets polítics com l'afiliació sindical, de rebaixar els costos salarials al màxim, o de no tirar endavant cap política de drets socials o de seguretat social (vacances, festa setmanal, etc.). Sobretot, però, el que fan es oferir salaris el més baixos possibles. Aleshores, el que succeeix és que es genera a nivell mundial una cursa per a la reducció de costos laborals: a veure qui posa menys impostos socials a les empreses, a veure quin país paga els salaris més baixos, etc. D'acord amb això, la producció manufacturera es desplaça constantment a la recerca del país que ofereixi millors condicions al capital: Malàisia, Haití, Mèxic, Indonèsia, la Xina, etc. es fan la competència en salaris baixos.

D'aquesta manera, amb la globalització del comerç i de les inversions estrangeres directes (muntar una fàbrica en un altre país) estem creant una divisió internacional del treball aberrant, que comporta unes desigualtats com mai no s'havia vist. El PNUD n'explica un exemple: una obrera que treballa en una fàbrica d'Haití que depèn de la Walt Disney Co. fent pijames de la «Pocahontas», en fa un cada 10 minuts. Per poder-ne comprar un al preu del mercat hauria de

gastar-se el salari d'una setmana i mitja. (D'això abans se'n deia *plusvàlua*, però com que ara aquesta paraula no es porta no sabem què dir-ne.) Pitjor encara: aquesta mateixa obrera hauria de treballar 101 anys durant 10 hores diàries seguides per poder guanyar el mateix que guanya en només una hora el director general de la Walt Disney Co. El lliure comerç actual permet que entre els dos extrems d'una mateixa empresa passin aquestes diferències.

- c. La conseqüència més important de la globalització és la desigualtat descomunal que hi ha entre el Nord ric i el Sud pobre. El Sud aplega el 80% de la població mundial (uns 4.700 milions de persones, l'any 1999) i només concentra el 20% de la riquesa mundial (6.235 mil milions de dòlars, l'any 1998). El Nord aplega el 20% de la població mundial (uns 1.300 milions de persones, l'any 1999) però concentra el 80% de la riquesa (22.592 milions de dòlars, l'any 1998). Hi ha 1.300 milions de persones (gairebé un 25% de la població mundial) que viuen amb menys d'un dòlar al dia i 3.000 milions (un 50% de la població mundial, que inclou el 25% anterior) que viuen amb menys de dos.

El PNUD ha proposat quatre comparacions per visualitzar millor aquestes desigualtats tan flagrants. 1) El cost de donar escolarització primària (fins a 5è grau) a tots aquells nens que actualment no en tenen (un 25% dels nens del món) és aproximadament de 6.000 milions de dòlars anuals. Cada any als EUA es gasten 8.000 milions de dòlars en cosmètics. 2) El cost de la salut bàsica i la nutrició de tots els nens que actualment estan desnodrits (un 32% dels nens menors de cinc anys) és aproximadament de 13.000 milions de dòlars anuals. Cada any als EUA es gasten 17.000 milions de dòlars en menjar per a animals. 3) El cost de proporcionar salut reproductiva a totes les dones del món que actualment no en tenen (un 46% dels parts es fan sense assistència) és aproximadament de 12.000 milions de dòlars anuals. Cada any, entre EUA i Europa, es gasten 12.000 milions de dòlars en perfums. 4) El cost de donar accés a aigua potable i sanejament de les aigües residuals a totes aquelles persones que actualment no en tenen (un 29% de la població mundial) és aproximadament de: 9.000 milions de dòlars. Cada any a Europa es gasten 11.000 milions de dòlars en ge-

lats. La globalització, tal com és ara, tendeix a incrementar aquestes desigualtats.

Les alternatives

La regulació dels mercats financers

Molts economistes, polítics diverses tendències i institucions fa anys que es pronuncien a favor d'una regulació dels mercats financers com la necessitat més urgent per frenar d'una vegada la immensa especulació que ha convertit la globalització en un gran casino mundial dominat per la inestabilitat. Tanmateix, això suposa trencar el principi més intocable de l'actual globalització: la lliure circulació de capitals. Com diu Paul Krugman, una de les principals autoritats de l'economia internacional: «Molts defensors del lliure mercat reaccionaran amb horror davant d'aquesta idea [regular o controlar la lliure circulació de capitals]: creuen que el dret a col·locar els seus diners allí on creguin convenient és un principi sacrosant. Però, així com el dret a la llibertat d'expressió no inclou necessàriament el dret a cridar "foc!" en un teatre abarrotat, el principi de lliure mercat no significa necessàriament que els inversionistes puguin trepitjar-se mútuament a la desbandada.»

L'ortodòxia neoliberal considera que el control de la lliure mobilitat dels capitals implica una pèrdua d'eficiència però, com assenyala Giddens, encara són pitjors els costos socials i econòmics de les crisis financeres que aquesta mobilitat provoca. De totes les propostes de regulació, la que està assolint més suport arreu del planeta és l'anomenada taxa Tobin.

La regulació del comerç mundial

Per tal d'evitar les conseqüències més perniciososes del lliure comerç, ONG, moviments socials, agències de l'ONU, etc. reivindiquen l'establiment d'unes normes laborals, socials i mediambientals a escala global que siguin vinculants per a tots els països que vulguin participar en el comerç mundial. Així, caldria equilibrar el poder de l'OMC —encarregada de vetllar pel lliure comerç— amb el d'altres institucions de l'ONU com l'OIT —encarregada de vetllar pels drets socials i laborals— i la Comissió de Nacions Unides per al Desenvolupament Sostenible

(CNUDS) —encarregada de vetllar per la conservació ecològica del planeta—, creada a la cimera de Rio de Janeiro de 1992. Calen normes comunes que garanteixin els drets humans i instruments eficaços que en garanteixin l'aplicació.

Un cas similar és el de la relació entre el lliure comerç i el dret a la salut. Les grans multinacionals farmacèutiques tenen les patents de medicaments relacionats amb malalties (SIDA, meningitis, etc.) que afecten milions de persones del Sud. D'acord amb les normes de l'OMC no és possible produir aquests medicaments sense pagar el propietari de les patents, cosa que encareix enormement el seu preu. Així, medicaments absolutament indispensables per a la salut de la població del Sud moltes vegades queden fora de l'abast dels sistemes públics de salut d'aquests països. La solució a aquest despropòsit és, una vegada més, equilibrar el poder de l'OMC amb el poder de l'OMS (en aquest cas), que és l'encarregada de vetllar per la salut de la població mundial.

En general, doncs, es tracta d'equilibrar el poder de les institucions més partidàries del lliure mercat, com l'FMI i l'OMC, amb el de les institucions encarregades dels drets humans: l'OIT, la CNUDS, l'OMS, a les quals podríem afegir la UNESCO, la FAO, el PNUD i l'UNCTAD. Les primeres representen els drets del capital i de les multinacionals respectivament, mentre que les segones representen els drets del conjunt de la població mundial. Vist l'equilibri institucional actual, hem de concloure que actualment la globalització només garanteix els primers.

Iniciativa 20:20

Segons el PNUD, el cost de l'eradicació de les formes més extremes de pobresa no supera els 80.000 milions de dòlars anuals: els serveis socials bàsics tenen un cost de 40.000 milions anuals i la suma de la inversió necessària per accelerar el creixement dels països pobres i possibilitar que tots els seus habitants surtin de la pobresa extrema, d'uns 40.000 milions de dòlars més. Aquesta xifra és fàcilment assolible, si hi ha la voluntat política necessària, en una economia mundial que l'any 1995 era ja de 25 bilions de dòlars. Equival a menys del 0,5% del PIB mundial, menys que el patrimoni net del set homes més rics del món. La despesa militar mundial és de 800.000 milions de dòlars anuals aproximadament, deu vegades més. Cal substituir urgentment la despesa militar del món per la despesa social.

A més, als països pobres, la despesa militar sovint no és més que la conseqüència dels conflictes derivats de la pobresa, la qual, al seu torn, és conseqüència de la manca de despesa social.

Així, cal augmentar l'Ajuda Oficial al Desenvolupament (AOD), és a dir, les transferències que els països del Nord fan als països del Sud. El 0,7% n'és l'objectiu mínim, del qual la majoria de països de l'OCDE estan encara molt lluny. Pitjor encara: actualment els països del Nord estem en els nivells més baixos d'AOD dels darrers cinquanta anys. A més, cal garantir que aquesta ajuda es dediqui a inversions socials. D'altra banda, cal reestructurar els pressupostos dels països del Sud perquè dediquin un percentatge més gran a despesa social. L'any 1995, la Cimera de Nacions Unides sobre Desenvolupament Social va resumir totes aquestes propostes en la Iniciativa 20:20, segons la qual els governs del Sud han de dedicar un 20% dels seus pressupostos, i els països donants —els del Nord— un 20% de les seves ajudes, a serveis socials bàsics per garantir-ne la cobertura universal. Aquests serveis socials bàsics són: educació bàsica, atenció primària a la salut —que inclou la salut reproductiva i els programes de població—, aigua potable neta i sanejament, i nutrició.

Condonar el deute extern

Aquest deute és, ara mateix, una de les rèmores més importants de molts dels països més pobres per sortir del cercle viciós del subdesenvolupament. L'origen del deute es remunta a diverses causes, cap de les quals és responsabilitat de la població actual dels països pobres: a) l'ingenu desenvolupisme dels anys seixanta que va generar unes expectatives de creixement del Sud desmesurades, les quals, al seu torn, van provocar un nivell d'endeutament excessiu; b) la corrupció dels governs no democràtics del Sud que van embutxacar-se els crèdits; c) la mala gestió dels països del Sud, en connivència amb els poders econòmics del Nord; d) l'avarícia dels bancs del Nord, que durant els anys setanta van omplir el Sud de crèdits en bones condicions per tal de col·locar els seus fons; e) l'egoisme dels països rics, especialment els EUA, la política monetària dels quals durant els anys vuitanta va provocar una situació en el mercat financer internacional que va fer augmentar el deute de manera astronòmica. Al final, els països pobres han caigut

en un cercle viciós infernal: pagar el deute els impedeix desenvolupar-se econòmicament, i el subdesenvolupament econòmic fa que el deute sigui cada vegada més gran. En qualsevol cas, la discussió sobre el deute ja no pot versar sobre si és just o no condonar-lo perquè és impagable.

Reforma de l'ONU

El sistema de Nacions Unides és la principal xarxa d'institucions comunes globals. Tanmateix, el poder hi està repartit d'acord amb el poder militar, en el Consell de Seguretat, i d'acord amb el poder econòmic, en l'FMI i el Banc Mundial. Aquestes tres institucions, que funcionen massa sovint com a extensions de la diplomàcia occidental, són les que compten. L'Assemblea General només gaudeix d'autoritat moral i, a més, està organitzada en base a un principi interestatal que tampoc no garanteix, en realitat, una representació democràtica dels ciutadans del món.

Caldria: 1) Reformar el Consell de Seguretat de Nacions Unides, de qui depèn el control del poder militar mundial, per donar-hi entrada, almenys, a alguns països del Tercer Món. 2) Establir un Consell de Seguretat Econòmica i Social que complementés el Consell de Seguretat ara existent, dedicat només a qüestions polítiques i militars. Aquest Consell tindria la missió de vetllar pel creixement econòmic i el desenvolupament social del planeta en el seu conjunt. 3) Democratitzar l'FMI i el Banc Mundial, que funcionen actualment com societats anònimes en què mana qui més paga, és a dir, els països de l'OCDE.

Sistema fiscal internacional

Una de les paradoxes més grans que la globalització posa sobre la taula: els països que s'oposen de manera més radical a l'establiment d'unes normes socials, laborals i mediambientals globals lligades al comerç mundial són, en general, els països del Sud: la Xina, l'Índia, els països del Sud-est asiàtic i els països de l'Àfrica subsahariana. Consideren que es tracta, una vegada més, d'imposar-los de forma camuflada unes barreres indirectes als seus productes. Si els països del Sud apliquessin uns estàndards laborals mínims, segurament, ara com ara, no podrien competir en el mercat global amb les països del Nord: el seu únic avantatge comparatiu és la mà d'obra barata i l'absència de

costos mediambientals. Pel seu cantó, els països rics acusen —i amb certa raó— els del Sud de dumping social i ecològic, és a dir, de competir a base de costos laborals i mediambientals baixos que les legislacions del Nord no permeten. Tothom té la seva part de raó. Com defensar, en aquesta cruïlla d'acusacions, els interessos dels ciutadans més vulnerables del planeta?

Si els països pobres poguessin desenvolupar una infraestructura física i de comunicació —carreteres, telèfons, electricitat, ferrocarril, Internet— i una infraestructura social —educació, salut i vivenda— mínimes, la seva competitivitat econòmica es veuria incrementada considerablement. Aleshores, la seva competitivitat ja no hauria d'estar confiada fonamentalment a la mà d'obra barata i en condicions d'explotació. La «pèrdua» de competitivitat derivada de les normes laborals i mediambientals mundials es veuria compensada per l'increment de competitivitat provocat per la millora de les infraestructures i del capital humà. Tanmateix, el que no tenen els països pobres són els fons per fer això. Per això, caldria pensar fins a quin punt no seria necessari organitzar un sistema de transferències fix, institucionalitzat jurídicament, estable i permanent, que garantís aquests fons dels quals estan tan necessitats els països del Sud per desenvolupar-se. En aquest sentit, el Nord hauria d'oferir un gran pacte als països del Sud: exigir normes socials, laborals i mediambientals globals a canvi d'un sistema de transferències financeres permanent que permetés el grau d'inversió pública que els països pobres necessiten per desenvolupar-se. Aquests fons només podrien sortir d'un sistema fiscal que hauria d'afectar les societats més riques i les rendes més altes del planeta. Es tractaria, en síntesi, d'organitzar un mínim sistema fiscal de tipus redistributiu a nivell mundial. La seva finalitat seria canalitzar un flux de fons de manera permanent des dels països rics als països pobres.

Aquesta proposta pot semblar molt agosarada, però no és més que una versió ampliada de la pròpia taxa Tobin, de la Iniciativa 20:20 i de la condonació del deute. Actualment, ja tenim propostes que són un embrió d'aquest sistema fiscal global que han estat defensades recentment des d'institucions com la UNESCO i el PNUD i per diverses ONG d'àmbit global. Amb aquest sistema redistributiu, els beneficiats del lliure comerç mundial podrien ser, en primer lloc, els treballadors del Sud (i també els treballadors del Nord).

Conclusió

Aquesta és una possible llista de propostes. En tot cas, més enllà de les propostes concretes, l'important és adonar-se que ha nascut un moviment social mundial: el moviment a favor d'una veritable globalització —és a dir, en favor d'una globalització solidària—, que està fent aquestes o moltes altres propostes. I que és qui està començant a empènyer, de manera global, perquè el màxim d'aquests propostes es converteixin en realitat. Es tracta d'aconseguir una democratització de l'actual globalització neoliberal, i això qui ho està posant sobre la taula són els moviments socials.

El repte del moviment antiglobalització consistia a ser capaç d'articular tota la pluralitat de denúncies i d'alternatives en un únic programa comú que aglutinés tot l'anomenat *moviment antiglobalització* sota unes mateixes propostes. És a dir, es tractava de generar un consens global entre els crítics a la globalització que aparegués com una alternativa efectiva al model neoliberal que estan duent a terme els actors de la globalització actual. El Fòrum Social Mundial, celebrat a Porto Alegre el gener del 2001, ha estat l'expressió d'aquest pas d'una crítica estrictament reactiva de la globalització a una crítica propositiva. La posada en escena tampoc no ha deixat aquesta vegada cap mena de dubte: la cimera se celebrava durant els mateixos dies que el Fòrum Econòmic Mundial de Davos, on es troben cada any, majoritàriament, presidents de multinacionals, financers i governants dels països rics i que és, per tant, la màxima expressió del neoliberalisme i les forces que regeixen la globalització actual. La cimera de Porto Alegre es presentava directament com una contracimera de Davos, i d'aquí també el seu nom. Des d'aleshores, els líders de l'actual globalització no només tenen al davant un moviment contrari al neoliberalisme, sinó també una alternativa. A Porto Alegre, el moviment crític ha deixat de ser un moviment «antiglobalització» per esdevenir un moviment «a favor d'una altra globalització».

Actualment tenim dues grans forces que estan protagonitzant el procés de globalització: Davos versus Porto Alegre. D'una banda, les forces de l'eco-

nomia, representades pels grans inversors internacionals que controlen les borses i les grans multinacionals que dominen el comerç mundial, amb la seva ideologia —el neoliberalisme— i els seus òrgans de poder i de pensament —l'OCDE, l'FMI i l'OMC. De l'altra, les forces ideològiques representades per una plèthora de moviments socials: països del desenvolupament del Sud, ecologistes, pacifistes, defensors dels drets humans, feministes, sindicats, etc., que disposen d'una llarga llista de tel·lectuals de referència i d'òrgans de pensament —per exemple la revista *Le Monde Diplomatique*— i ONG sovint d'abast mundial. Els primers tenen el poder, però estan mancats de legitimitat: tenen només la legitimitat de l'*statu quo*. Els segons tenen legitimitat —en la mesura que organitzen la seva mobilització en nom dels drets humans— però no tenen el poder: tenen només el poder que els atorga la incidència en l'opinió pública a través dels mitjans de comunicació de masses.

Si una societat té tres àmbits, l'econòmic, el polític i el cultural (el dels valors), podem dir que actualment s'han globalitzat els àmbits econòmic i cultural, però que l'àmbit polític està encara per globalitzar. Tenim, doncs, una societat mundial des del punt de vista econòmic i des del punt de vista cultural (dels valors), però no des del punt de vista polític. El món gira al voltant d'actors globals de tipus econòmic i culturals, però els actors polítics globals estan per construir (si hi volen exercir un protagonisme comparable). El món global està, per tant, desequilibrat. Per què és important globalitzar també l'àmbit polític? És aquell en el qual poden confluïr el poder i la legitimitat: és així quan la política s'organitza de manera democràtica. La gran mancança i el gran repte actual és, doncs, el de la globalització de la democràcia. L'aparició d'actors democràtics globals permetria regular l'economia mundial d'acord amb els drets humans. És a dir, atorgaria als actors econòmics globals la legitimitat de la qual ara estan mancats. I proporcionaria als moviments socials globals el poder, és a dir, la capacitat d'incidència efectiva, de la qual tampoc no disposen.